

5 Potratovost

V roce 2014 bylo evidováno¹⁰ 37,0 tisíce potratů, čímž bylo opět překonáno absolutní minimum z minulého roku. Počet uměle přerušovaných těhotenství (UPT) se snížil o 0,8 tisíce na 21,9 tisíce. Na samovolné potraty připadalo 13,9 tisíce případů. Úhrnná potratovost se v roce 2014 meziročně nepatrně snížila z 0,52 na 0,51 potratu na jednu ženu. Průměrný věk žen při potratu vzrostl o 0,2 na 30,3 roku.

Za dlouhodobým poklesem počtu potratů v ČR (meziročně o 731 méně) stojí zejména snižování počtu uměle přerušovaných těhotenství¹¹. V posledním sledovaném roce jejich počet klesl na 21 893, což bylo o 821 méně než v roce 2013 a o více než pětinu méně ve srovnání se stavem před deseti lety. Zastoupení UPT na celkovém počtu potratů ve stejném období pokleslo z 66,7 % na 59,2 %, přičemž u stále větší části z nich jsou deklarovány zdravotní důvody (20,2 % v roce 2014). Indukované potraty se dělí na miniinterrupce prováděné obvykle v mladším stádiu vývoje plodu (do 8. týdne) a jiné legální UPT s realizací v pozdější fázi těhotenství. Prvně jmenovaná skupina indukovaných potratů je majoritní (15 664), její zastoupení ale v čase klesá. V roce 2014 na miniinterrupce připadalo 71,5 % ze všech UPT, zatímco v roce 2004 to bylo ještě 78,8 %. Počet jiných legálních UPT přitom od roku 2007 stagnuje a v posledním sledovaném roce dosáhl 6 229 případů (meziroční pokles o 46 UPT).

Tab. 5.1 Potraty, 2004–2014

	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Potraty celkem	41 324	40 528	39 273	38 864	37 733	37 687	36 956
v tom: samovolné potraty	12 402	14 629	13 981	13 637	13 515	13 708	13 857
umělá přerušeni těhotenství	27 574	24 636	23 998	24 055	23 032	22 714	21 893
v tom: miniinterrupce	21 715	18 211	17 797	17 701	16 768	16 439	15 664
jiné legální UPT	5 859	6 425	6 201	6 354	6 264	6 275	6 229
ostatní	9	-	7	-	-	-	-
ukončení mimoděložního těhotenství	1 339	1 263	1 287	1 172	1 186	1 265	1 206
Podíl samovolných potratů (%)	30,0	36,1	35,6	35,1	35,8	36,4	37,5
Podíl umělých přerušeni těhotenství (%)	66,7	60,8	61,1	61,9	61,0	60,3	59,2
z nich ze zdravotních důvodů (%)	16,7	18,5	18,4	18,3	19,5	19,2	20,2

Vývoj ročních počtů samovolných potratů nebyl tak jednoznačný jako v případě UPT, protože samovolné potraty jsou blízce spjaty s celkovým počtem těhotenství a nárůstem průměrného věku matky při narození dítěte do vyššího věku. Poslední dva roky samovolných potratů meziročně přibývalo. V roce 2014 jich bylo evidováno 13 857, o 342 více než v roce 2012. Na počátku sledovaného období, v roce 2004, jich bylo 12 402, desetiletého maxima (14 629) bylo dosaženo o pět let později. Mezi potraty se zařazuje i ukončení mimoděložních těhotenství. V posledním sledovaném roce jich bylo 1 206 a podílely se z 3,3 % na všech potratech. V uplynulé dekádě se jejich podíl pohyboval mezi 3,0 % a 3,4 %.

Dlouhodobě pozitivní trendy v počtech potratů související s poklesem množství indukovaných potratů jsou odrazem větší dostupnosti a využívání moderních forem antikoncepce, jejichž vývoj (směrem k šetnějším metodám) neustále pokračuje. Od poloviny roku 2014 je například nově umožněno pro provedení potratu využití „potratové pilulky“ (tyto potraty jsou ve statistice zařazeny do UPT). Zařazení této metody nevedlo ke zvýšení celkového počtu UPT, nepotvrdily se tak obavy, že pilulka bude sloužit jako náhrada antikoncepce.

Obecné snížení počtu potratů v ČR se projevilo i ve struktuře potratů podle počtu předchozích potratů (tab. 5.2). Podíl prvních potratů vzrostl v roce 2014 na 58,4 % z 53,9 % v roce 2004, neboť výraznější byl pokles potratů s předchozí anamnézou potratu než prvních potratů. Vývoj struktury potratů podle počtu předchozích potratů se ale odlišoval u skupin dvou nejčetněji zastoupených druhů potratů: zatímco v případě indukovaných potratů podíl indukovaných potratů prvního pořadí rostl (na 64,8 % v roce 2014), u samovolných se naopak mírně snížil (na 75,0 %).

¹⁰ Údaje o potratech poskytuje Českému statistickému úřadu Ústav zdravotnických informací a statistiky České republiky (ÚZIS ČR).

¹¹ Dále jsou v textu používány i synonymní výrazy UPT, interrupce nebo indukované potraty.

Tab. 5.2 Potraty podle druhu potratu a počtu předchozích potratů, 2004–2014

Počet předchozích potratů daného druhu	Potraty celkem			Indukované potraty			Samovolné potraty		
	2004	2009	2014	2004	2009	2014	2004	2009	2014
0	22 267	23 288	21 573	15 795	15 351	14 190	9 608	11 194	10 386
1	10 564	10 127	9 244	6 937	5 775	4 986	2 085	2 548	2 482
2	4 890	4 181	3 777	2 958	2 139	1 755	479	626	674
3+	3 603	2 932	2 362	1 884	1 371	962	230	261	315
	%								
0	53,9	57,5	58,4	57,3	62,3	64,8	77,5	76,5	75,0
1	25,6	25,0	25,0	25,2	23,4	22,8	16,8	17,4	17,9
2	11,8	10,3	10,2	10,7	8,7	8,0	3,9	4,3	4,9
3+	8,7	7,2	6,4	6,8	5,6	4,4	1,9	1,8	2,3

Nejvyšší ukončené vzdělání je důležitou diferenční charakteristikou, která vymezuje subpopulace s odlišným reprodukčním chováním i přístupem k indukovaným potratům. Ukazuje se, že s rostoucí úrovní vzdělání klesá podíl UPT ze všech potratů. U vysokoškolsky vzdělaných žen byl v roce 2014 podíl UPT 47,0 %, v případě středoškolsky vzdělaných žen zastoupení UPT překročilo 60 % (u žen s úplným středním odborným vzděláním šlo o 61,9 %, u žen se středním odborným vzděláním dokonce o 66,3 %) a nejvýše dosahoval podíl UPT u žen s nejnižší úrovní vzdělání (základní vč. neukončeného), a sice 77,3 %. Za poslední dekádu podíl indukovaných potratů klesal rychleji u skupin žen s dvěma nejvyššími stupni vzdělání, zatímco u žen s nižší úrovní vzdělání byl pokles mírnější. Nejčetnější skupinou z pohledu absolutního počtu UPT byly ženy s úplným středním odborným a všeobecným vzděláním (7 720 případů v roce 2014). Jedinou subpopulaci žen se zjištěným vzděláním, u které v posledních deseti letech rostl počet UPT (z 1 536 na 2 401), tvořily ženy s vysokoškolským vzděláním, jejichž počet v populaci se zvyšuje.

Tab. 5.3 Podíl UPT na celkovém počtu potratů podle vzdělání* ženy (%), 2004–2014

Vzdělání ženy	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Základní vč. neukončeného	78,1	77,6	77,8	78,4	76,9	77,7	77,3
Střední odborné	69,8	64,1	66,2	67,9	68,0	67,2	66,3
Úplné střední odborné a všeobecné	69,8	62,2	62,9	63,9	62,6	62,8	61,9
Vysokoškolské	53,4	48,2	48,0	48,1	48,0	46,2	47,0
Nezjištěno	20,0	31,3	29,6	30,5	32,3	31,6	33,2
Celkem	66,7	60,8	61,1	61,9	61,0	60,3	59,2

* ÚZIS ČR používá na hlášení o potratu vlastní číselník vzdělání.

Struktura potratů podle rodinného stavu ženy byla v čase výrazně ovlivněna změnami ve skladbě žen podle rodinného stavu. S růstem počtu svobodných žen v posledních deseti letech souvisí zvýšení počtu potratů v této skupině (z 14 760 v roce 2004 na 17 999 o deset let později). Naopak počty potratů vdaných žen ve stejném období zaznamenaly dramatický pokles (z 20 966 na 14 214). Vyšší počet potratů svobodných žen než u vdaných je zaznamenáván od roku 2011. K poklesu počtu potratů došlo i u rozvedených (ze 4 913 na 3 766) a ovdovělých (z 243 na 183) žen.

Ani v případě UPT se jejich počet u svobodných žen v uplynulé dekádě díky nárůstu počtu svobodných žen v populaci nesnižoval. Naopak zatímco v roce 2004 šlo o 10 551 případů, tak v roce 2014 již o 11 604 indukovaných potratů. Avšak poslední meziroční změna přinesla pokles o 279 potratů. Podíl UPT ze všech potratů byl u této subpopulace 64,5 %, což je o více než 5 procentních bodů více než v populaci celkem. V případě vdaných žen činil tento podíl 52,5 % a u rozvedených byl 64,4 %. Počet UPT u vdaných žen zaznamenal v poslední dekádě razantní propad z 13 011 na 7 459 indukovaných potratů. Nižší množství UPT bylo sledováno i u rozvedených (z 3 586 na 2 433) a ovdovělých (ze 179 na 114) žen. V roce 2014 došlo k poklesu ve všech těchto třech kategoriích.

V případě samovolných potratů lze vysledovat opačné trendy mezi vdanými a svobodnými ženami. Zatímco počty tohoto druhu potratu u svobodných žen mezi roky 2004 a 2014 podstatně narostly (ze 4 209 na 5 879), tak v případě vdaných žen došlo k výraznému poklesu ve stejném období ze 7 955 na 6 241 potratů.

Struktura indukovaných potratů podle počtu narozených dětí se za posledních deset let příliš nezměnila. Nejčetnější skupinu tvořily v roce 2014 ženy se dvěma dětmi (32,7 %), u nichž došlo k poklesu zhruba o dva procentní body oproti roku 2004. Naopak obdobný nárůst zaznamenala subpopulace bezdětných žen, která byla ve sledovaném období druhá nejpočetnější a dosahovala 28,3% zastoupení v roce 2014.

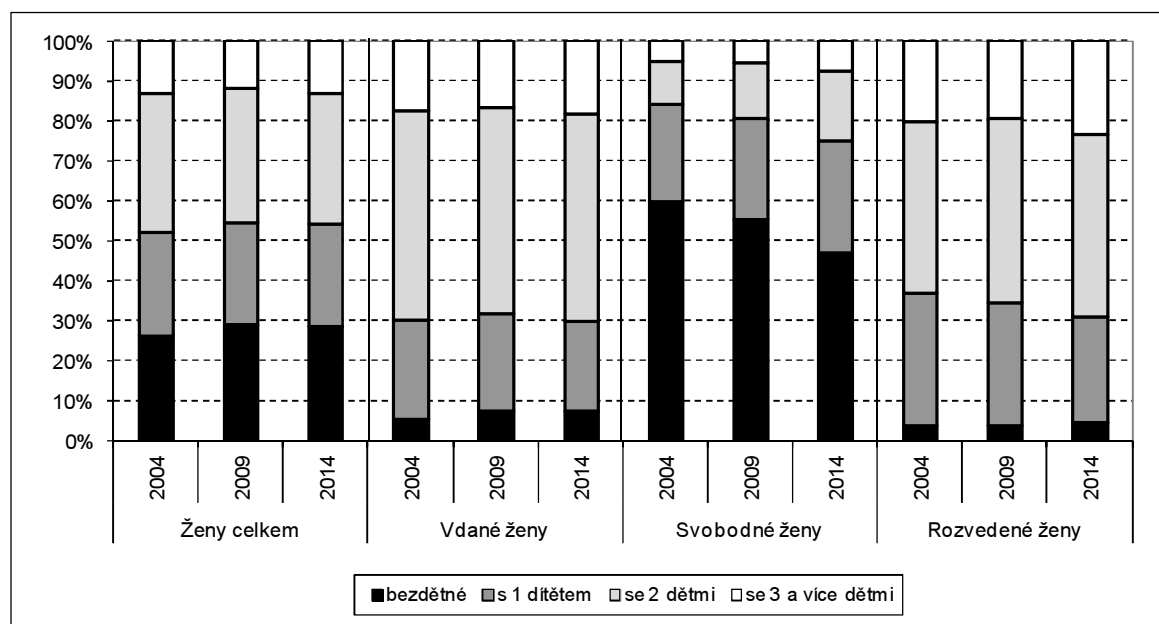
Z pohledu kombinace rodinného stavu a počtu narozených dětí doznalo největších změn zastoupení UPT bezdětných svobodných žen, kterých bylo v roce 2014 mezi svobodnými ženami 47,0 % ve srovnání s 59,8 % v roce 2004. Naopak relativně i absolutně narostly počty indukovaných potratů u svobodných žen s alespoň jedním dítětem.

Tab. 5.4 Potraty podle druhu a rodinného stavu* ženy, 2004–2014

Rodinný stav ženy	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Potraty celkem							
Svobodná	14 760	16 822	16 706	17 269	17 373	18 050	17 999
Vdaná	20 966	18 297	17 274	16 347	15 393	14 705	14 214
Rozvedená	4 913	4 539	4 410	4 264	3 949	3 928	3 766
Ovdovělá	243	209	191	190	207	188	183
Družka	124	77	101	128	123	101	106
Nezjištěno	318	584	591	666	688	715	688
Celkem	41 324	40 528	39 273	38 864	37 733	37 687	36 956
Umělá přerušení těhotenství							
Svobodná	10 551	11 271	11 283	11 693	11 566	11 883	11 604
Vdaná	13 011	9 873	9 296	8 993	8 385	7 774	7 459
Rozvedená	3 586	3 067	2 991	2 915	2 622	2 620	2 433
Ovdovělá	179	138	132	125	134	121	114
Družka	94	58	78	90	86	72	63
Nezjištěno	153	229	218	239	239	244	220
Celkem	27 574	24 636	23 998	24 055	23 032	22 714	21 893
Samovolné potraty							
Svobodná	4 209	5 551	4 982	5 136	5 346	5 630	5 879
Vdaná	7 955	8 424	7 330	6 773	6 460	6 383	6 241
Rozvedená	1 327	1 472	1 259	1 245	1 192	1 182	1 215
Ovdovělá	64	71	56	60	65	62	62
Družka	30	19	22	35	34	25	37
Nezjištěno	165	355	332	388	418	426	423
Celkem	13 750	15 892	13 981	13 637	13 515	13 708	13 857

* ÚZIS ČR používá vlastní číselník rodinného stavu, který zahrnuje od roku 1994 kategorie družka a nezjištěno.

Obr. 5.1 Umělá přerušení těhotenství podle rodinného stavu ženy a počtu živě narozených dětí (%), 2004–2014

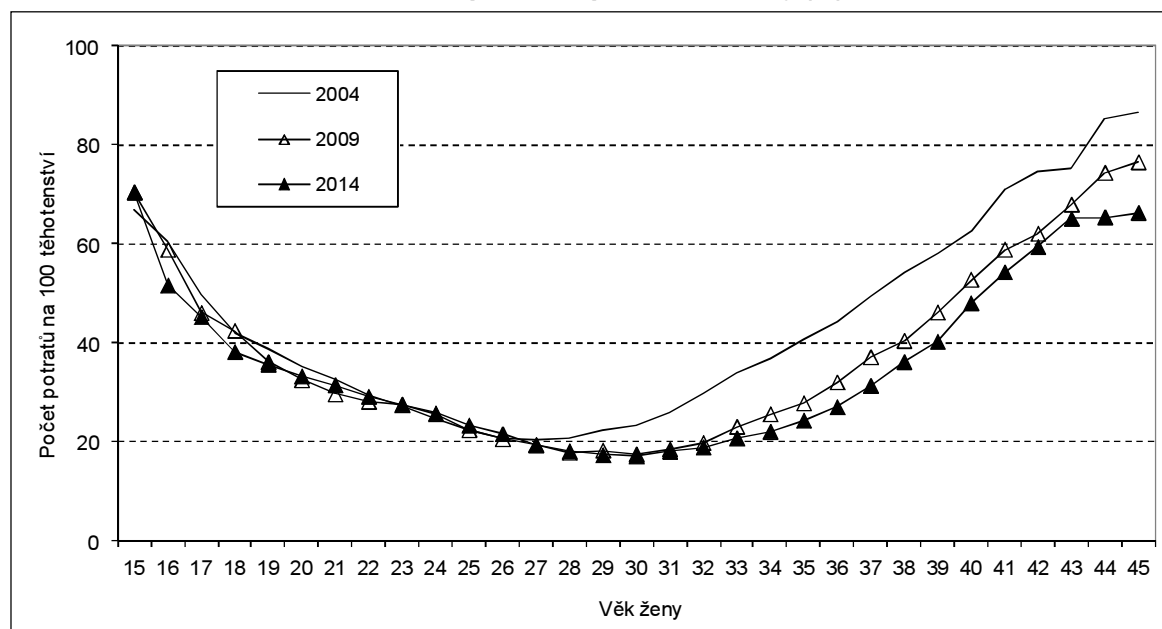

V kontextu struktury se u vdaných žen rozložení UPT podle počtu dětí příliš nezměnilo (obr. 5.1), avšak došlo k výraznému absolutnímu poklesu indukovaných potratů u vdaných žen u všech skupin podle počtu dětí. Vdané ženy se dvěma dětmi tvořily ještě v roce 2004 nejčastější subpopulaci, u které docházelo k interrupcím (6 815 případů, tj. 24,7 % UPT všech žen), ovšem o deset let později představovaly „až“ druhou nejpočetnější skupinu (se 3 889 UPT, tj. 17,8 %). Nejčastější skupinou se staly svobodné bezdětné ženy (5 455 interrupcí v roce 2014, tj. 24,9 % UPT všech žen), ačkoliv se relativní zastoupení bezdětných žen mezi svobodnými snížilo z 59,8 % v roce 2004 na 47,0 % o deset let později. Podíl svobodných žen s dětmi naopak vzrostl, nejvíce v případě dvoudětných žen (z 10,5 % na 17,6 % v poslední dekádě).

V případě rozvedených žen docházelo k všeobecnému poklesu počtu UPT bez ohledu na počet dětí. Během posledních deseti let se snížilo zastoupení indukovaných potratů u rozvedených žen s jedním dítětem a naopak narostlo u vícedětných žen. Interrupce dvoudětných žen dosáhly v roce 2014 téměř polovičního zastoupení mezi rozvedenými ženami.

Podíl těhotenství, která končí potratem, byl obecně vyšší v nejmladších věcích (zhruba do 18 let) a také v nejstarších věcích (přibližně od 40 let). V obou těchto věkových kategoriích byly ovšem absolutní počty potratů nízké. V roce 2014 byl nejnižší podíl těhotenství ukončených potratem u 30letých žen (17,2 %), o deset let dříve to bylo již u žen ve věku 27 let (20,6 %). Mezi roky 2004 a 2014 klesal podíl těhotenství, které skončily potratem, přičemž větší dynamiku měl vývoj v první pětiletce, kde byly rozdíly výrazné od 28 let věku. V druhém pětiletém období se další, byť méně výrazný, pokles začal projevovat u žen od věku 33 let a starších.

Obr. 5.2 Podíl těhotenství končících potratem podle věku ženy (%), 2004–2014

Úhrnná potratovost udává, kolik v průměru potratů by žena během svého reprodukčního věku 15-49 let prodělala, pokud by se nezměnily intenzity potratovosti. Mezi roky 2004 a 2014 celková úhrnná potratovost poklesla z 0,55 na 0,51 potratu a úhrnná indukovaná potratovost z 0,37 na 0,31, zatímco úhrnná samovolná potratovost vzrostla z 0,16 na 0,19. V posledních pěti letech však lze sledovat stagnaci těchto ukazatelů na celkové úrovni 0,51-0,52 potratu, resp. 0,31-0,32 indukovaného, resp. 0,18-0,19 samovolného potratu na jednu ženu. Pokles absolutního počtu potratů tak byl při stagnaci intenzitních ukazatelů odrazem toho, že bylo v reprodukčním věku méně žen.

Tab. 5.5 Potratovost, 2004–2014

	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Úhrnná potratovost	0,55	0,53	0,51	0,52	0,51	0,52	0,51
Úhrnná samovolná potratovost	0,16	0,19	0,18	0,18	0,18	0,18	0,19
Úhrnná indukovaná potratovost	0,37	0,33	0,32	0,32	0,31	0,32	0,31
Průměrný věk žen při potratu	29,8	30,1	30,2	30,1	30,2	30,1	30,3
Průměrný věk žen při samovolném potratu	29,9	30,7	31,0	30,9	31,0	31,1	31,2
Průměrný věk žen při UPT	29,8	29,7	29,7	29,7	29,7	29,5	29,7

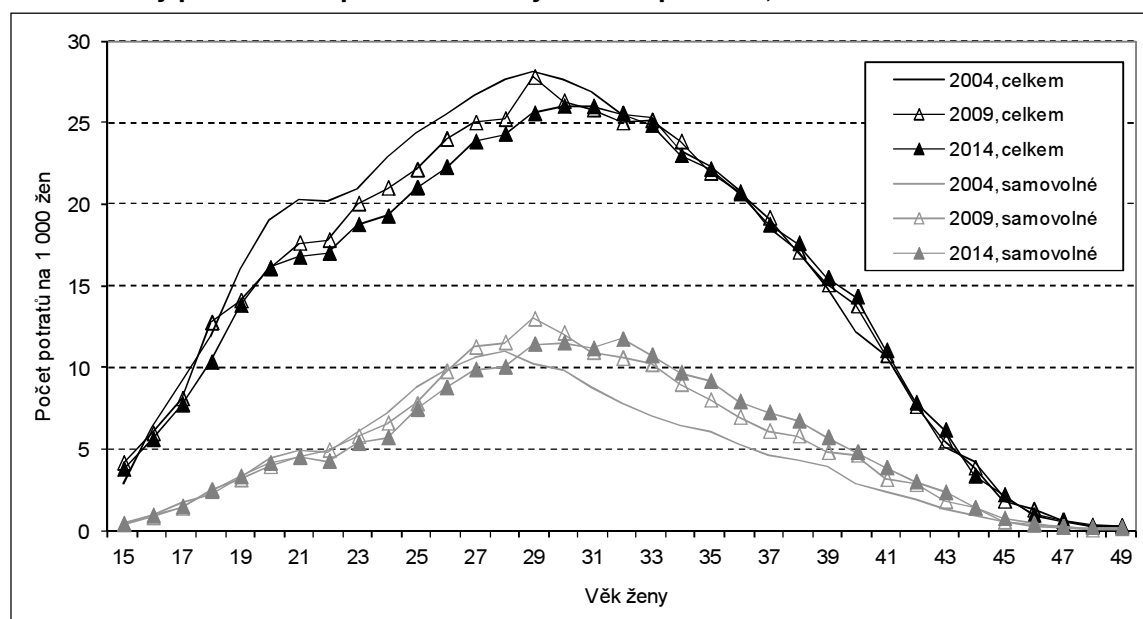
Průměrný věk ženy při potratu se v roce 2014 zvýšil o 0,2 roku na 30,3 let. O stejnou hodnotu se zvýšil i průměrný věk při indukovaném potratu (na 29,7 let). U samovolných potratů šlo o nárůst o 0,1 roku na 31,2 let. Ještě v roce 2004 byl rozdíl v hodnotách průměrného věku podle druhu potratu pouze 0,1 roku. Zvýšení v následujících deseti letech bylo způsobeno nárůstem průměrného věku žen při samovolném potratu o 1,3 roku souvisejícím s prodlužováním průměrného věku matky při narození dítěte.

Odrasem posunu těhotenství do vyššího věku je i vývoj měr samovolné potratovosti podle věku ženy. Ty ve srovnání let 2004 a 2014 klesaly do 28 let věku, avšak od 29 let směrem do vyšších věků žen lze pozorovat výrazný nárůst, který byl podstatnější než pokles v mladších věcích. Tento vývoj byl dynamičtější v první polovině sledovaného období. Nejvyšší intenzita samovolné potratovosti byla v roce 2014 u žen ve věku 32 let (11,7 samovolných potratů na 1 000 žen), zatímco v roce 2004 se jednalo o ženy 28leté (10,9 samovolných potratů na 1 000 žen). Křivka měr plodnosti u tohoto druhu potratu se v čase zaoblovala a už neměla tak výrazný vrchol jako v roce 2004.

Tab. 5.6 Míry potratovosti podle druhu potratu a věku ženy (na 1 000 žen), 2004–2014

Věk ženy	Potratovost celkem			Samovolná potratovost			Indukovaná potratovost		
	2004	2009	2014	2004	2009	2014	2004	2009	2014
20	19,0	16,1	16,1	4,4	3,9	4,1	14,5	11,8	11,7
21	20,3	17,6	16,8	4,9	4,5	4,5	15,0	12,8	11,9
22	20,2	17,8	17,0	4,8	4,9	4,3	15,1	12,4	12,3
23	21,0	20,0	18,8	6,0	5,8	5,3	14,3	13,9	13,0
24	22,9	21,0	19,3	7,2	6,6	5,7	15,1	13,8	13,0
25	24,4	22,1	21,0	8,7	7,8	7,4	14,9	13,6	12,9
26	25,5	24,0	22,3	9,8	9,8	8,8	14,8	13,3	12,8
27	26,6	25,0	23,8	10,6	11,2	9,9	14,9	12,9	13,1
28	27,6	25,2	24,3	10,9	11,5	10,0	15,3	12,8	13,2
29	28,1	27,8	25,6	10,2	13,0	11,4	16,7	13,7	12,8
30	27,7	26,3	26,0	9,8	12,1	11,5	16,7	13,0	13,2
31	26,8	25,8	26,0	8,7	10,9	11,2	17,1	13,9	13,8
32	25,5	25,0	25,6	7,8	10,6	11,7	16,4	13,4	12,8
33	25,3	25,1	24,8	7,1	10,2	10,7	17,2	13,9	13,2
34	23,3	23,8	23,0	6,4	9,0	9,7	15,8	14,0	12,3
35	22,3	21,9	22,1	6,0	8,0	9,2	15,5	13,2	12,2
36	20,9	20,7	20,6	5,3	6,9	7,9	14,9	13,2	12,1
37	18,5	19,2	18,7	4,6	6,1	7,3	13,3	12,5	10,9
38	17,2	17,1	17,6	4,3	5,8	6,7	12,4	10,7	10,4
39	14,9	15,1	15,5	3,9	4,8	5,7	10,5	9,9	9,3
40	12,1	13,8	14,3	2,9	4,6	4,8	9,0	8,9	9,1

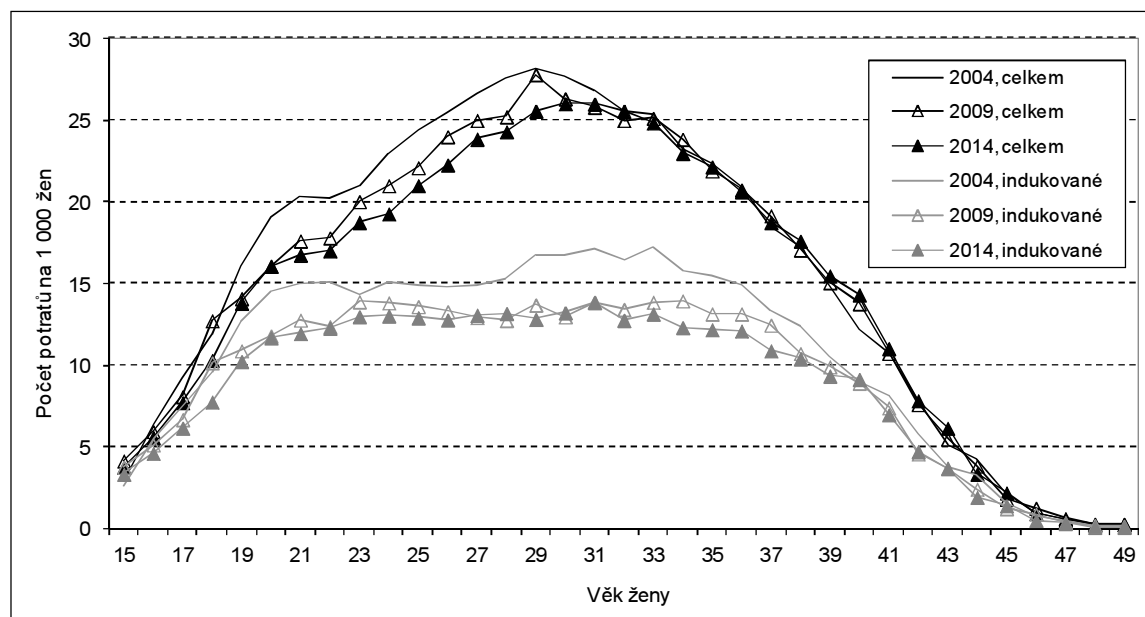
Obr. 5.3 Míry potratovosti podle věku ženy a druhu potratu I, 2004–2014

Míry indukované potratovosti se neposouvaly výrazně z pohledu věkového profilu, ale spíše v kontextu intenzity. Zásadní posun se odehrál již mezi roky 2004 a 2009. Křivky potratovosti podle věku v letech 2009 a 2014 si byly již velice podobné. Nejvýraznější pokles intenzit byl zaznamenán ve věkových skupinách 20–22 a 28–33 let. Tento pokles se pohyboval mezi 15 až 22 % z hodnoty v roce 2004. V případě indukovaných potratů je potratovost věkově méně koncentrovaná, křivky mají výrazně zaoblený tvar a míry potratovosti dosahovaly podobných hodnot od 20 až do téměř 40 let věku žen.

Celkové míry potratovosti podle věku jsou vlastně vážené míry podle druhu potratu, kde mají větší váhu indukované potraty. Ve srovnání let 2004 a 2014 bylo signifikantně nižších hodnot v posledním sledovaném roce dosaženo ve věcích do 29 let. Od 30letých žen a směrem ke starším měly již křivky velice podobný tvar.

Obr. 5.4 Míry potratovosti podle věku ženy a druhu potratu II, 2004–2014

Počet potratů žen s cizím státním občanstvím měl v posledních pěti letech sestupnou tendenci a v roce 2014 se zastavil na čísle 1 955. Z nich bylo 581 samovolných potratů, 1 337 indukovaných. Snižoval se i podíl žen s cizím státním občanstvím na celkovém počtu potratů, z 6,8 % v roce 2010 na 5,3 % v roce 2014. Pokles počtu potratů byl podobně jako u žen s českým občanstvím způsoben zejména snížením počtu UPT. Podíl interrupcí však v případě cizinek zůstal vyšší, v roce 2014 dosáhl 68,4 %. I v případě cizinek měl ovšem sestupnou tendenci. Stejně jako v případě potratů všech žen ČR, rostl i v případě cizinek podíl UPT ze zdravotních důvodů (15,3 % v roce 2014), byť byl stále nižší než v populaci celkem.

Tab. 5.7 Potraty žen s cizím státním občanstvím, 2004–2014

	2004	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Potraty celkem	2 254	3 020	2 659	2 571	2 319	2 171	1 955
v tom: samovolné potraty	414	698	591	621	599	608	581
umělá přerušeni těhotenství	1 789	2 268	1 990	1 885	1 659	1 494	1 337
v tom: miniinterrupce	1 460	1 732	1 504	1 460	1 237	1 121	952
jiné legální UPT	329	536	486	425	422	373	385
ostatní	-	-	-	-	-	-	-
ukončení mimoděložních těhotenství	51	54	78	65	61	69	37
Podíl samovolných potratů (%)	18,4	23,1	22,2	24,2	25,8	28,0	29,7
Podíl umělých přerušeni těhotenství (%)	79,4	75,1	74,8	73,3	71,5	68,8	68,4
z nich ze zdravotních důvodů (%)	6,6	8,2	8,7	10,3	11,6	14,2	15,3
Podíl potratů cizinek na celk. počtu potratů (%)	5,5	7,5	6,8	6,6	6,1	5,8	5,3